

MAKTABGACHA TA'LIMDA TARBIYACHILARNING NUTQIY MADANIYATINI RIVOJLANTIRISH ORQALI GENDER TENGLIGINI SHAKLLANTIRISH: INNOVATSION YONDASHUVLAR

Xamrayeva E'zozxon

Perfect-university

Gumanitar fanlar kafedrası o'qituvchisi

xamrayeva.e@perfectuniversity.uz

<https://doi.org/10.5281/zenodo.18677609>

Annotatsiya

Ushbu maqolada gender tengligi tushunchasi, uning ijtimoiy, iqtisodiy va siyosiy ahamiyati hamda xalqaro huquqiy mexanizmlari tahlil qilinadi. Gender tengligining barqaror rivojlanish jarayonidagi o'rni, zamonaviy jamiyatda uchrayotgan muammolar va ularni bartaraf etish yo'llari ilmiy asosda yoritiladi. Shuningdek, rivojlangan davlatlar tajribasi tahlil qilinib, samarali yondashuvlar ko'rsatib beriladi.

Kalit so'zlar: gender tengligi, inson huquqlari, ayollar huquqlari, barqaror rivojlanish, diskriminatsiya.

Аннотация

В данной статье рассматривается понятие гендерного равенства, его социальное, экономическое и политическое значение, а также международно-правовые механизмы его обеспечения. Освещается роль гендерного равенства в устойчивом развитии, современные проблемы и пути их решения. Проанализирован международный опыт развитых стран и представлены эффективные подходы.

Ключевые слова: гендерное равенство, права человека, права женщин, устойчивое развитие, дискриминация.

Abstract

This article examines the concept of gender equality, its social, economic, and political significance, as well as international legal mechanisms for its implementation. The role of gender equality in sustainable development, contemporary challenges, and possible solutions are analyzed. Additionally, the experience of developed countries is reviewed, highlighting effective practices and approaches.

Keywords: gender equality, human rights, women's rights, sustainable development, discrimination.

Kirish

Gender tengligi masalasi bugungi kunda global miqyosda muhim ijtimoiy-siyosiy muammolardan biri hisoblanadi. Ayollar va erkaklar uchun teng huquq hamda imkoniyatlarni ta'minlash jamiyat taraqqiyoti, iqtisodiy o'sish va demokratik institutlarning mustahkamlanishida muhim rol o'ynaydi. Shu sababli gender tengligi masalasi xalqaro tashkilotlar, hukumatlar va fuqarolik jamiyati institutlari diqqat markazida bo'lib kelmoqda.

Birlashgan Millatlar Tashkiloti tomonidan ilgari surilgan Barqaror rivojlanish maqsadlarining beshinchi maqsadi aynan gender tengligini ta'minlashga qaratilgan. Bu holat mazkur masalaning global ahamiyatga egaligini yana bir bor tasdiqlaydi.

Gender tengligi tushunchasi va nazariy asoslari

Gender tengligi — bu shaxslarning jinsi asosida kamsitilmasdan, teng huquq va imkoniyatlarga ega bo'lishini anglatadi. Gender tushunchasi biologik jinsdan farqli ravishda

ijtimoiy va madaniy omillar asosida shakllanadi. Jamiyatda mavjud gender stereotiplari ayollar va erkaklarning imkoniyatlarini cheklab qo'yishi mumkin.

Zamonaviy gender nazariyasiga ko'ra, ijtimoiy rollar teng taqsimlangan jamiyatlarda iqtisodiy va ijtimoiy barqarorlik yuqori bo'ladi. Shu bois gender tengligini ta'minlash jamiyatning umumiy farovonligiga xizmat qiladi.

BMTTD gender tengligi hamda xotin-qizlar huquq va imkoniyatlarini kengaytirish barqaror rivojlanishga erishish yo'lida muhim ahamiyatga ega ekanini tan oladi. Gender tengligi - tinch, farovon va barqaror dunyo uchun asos bo'ladigan inson huquqlaridan biridir. U 2030-yilgacha bo'lgan davrda barqaror rivojlanish kun tartibining asosiy tarkibiy qismi bo'lib, Barqaror rivojlanish maqsadlarining 45 ta maqsadli va 54 ta genderga xos ko'rsatkichlarida o'z aksini topgan. Gender tengligiga erishish va gender tafovutlarini tugatish barcha BRMLar kesimida multiplikator effektini yaratadi va ularga erishishni jadallashtiradi.

BMTTDning gender tengligini ta'minlashga bo'lgan sodiqligi uning O'zbekistondagi barcha faoliyat sohaslarida gender tamoyillarini joriy etishida yaqqol namoyon bo'ladi. BMTTD rivojlanish jarayonidagi yetakchi va faol ishtirokchilar sifatida xotin-qizlarning huquq va imkoniyatlarini kengaytirish bilan birga, hokimiyat dinamikasi, munosabatlari va tuzilmalariga doir asosiy masalalarni hal qilishga intiladi. O'zbekiston hukumati, fuqarolik jamiyati, mahalliy hamjamiyatlar, xususiy sektor va ommaviy axborot vositalari bilan hamkorlik qilish orqali BMTTD yanada inklyuziv va barqaror dunyoni barpo etishni maqsad qilgan.

O'zbekistonda gender tengligini ta'minlash hamda xotin-qizlarning huquq va imkoniyatlarini kengaytirish sohasida tizimli va transformativ o'zgarishlarni ilgari surish maqsadida, BMTTD asosiy e'tiborni quyidagi ustuvor yo'nalishlarga qaratadi:

- Xotin-qizlarning siyosiy va iqtisodiy hayotdagi ishtirokini kengaytirish uchun gender tarafkashlik va stereotiplarni **o'zgartirish**;
- Siyosatni ishlab chiqish uchun gender kesimida ajratib ko'rsatilgan ma'lumotlar va tahlillar tizimini **takomillashtirish**;
- Inklyuziv bandlik va munosib ish imkoniyatlarini yaratishni **ilgari surish**;
- Gender asosidagi zo'ravonlikning **oldini olish** va unga qarshi javob choralarini ko'rish;
- Gender jihatlar hisobga olingan raqamli va yashil o'tishni **targ'ib qilish**; va
- O'zbekistonda davlat muassasalari uchun "Gender tenglik nishoni"ni joriy etish orqali davlat organlarida gender tengligini **ta'minlash**. Davlat bojxona qo'mitasi O'zbekistonda ushbu tashabbusni qo'llab-quvvatlagan birinchi davlat muassasasi bo'ldi.
- Qonunchilikka o'zgartirishlar kiritish, xabardorlikni oshirish va yetakchi ayollarning huquq va imkoniyatlarini kengaytirish orqali gender jihatdan noto'g'ri bo'lgan stereotiplarga **qarshi kurashish**;
- Xotin-qizlarning bandlik imkoniyatlarini kengaytirish, shu jumladan STEM (fan, texnologiya, muhandislik yoki matematika) tashabbuslarini ilgari surish orqali ularning ijtimoiy-iqtisodiy sharoitlari va imkoniyatlarini **yaxshilash**;
- BMTning Xotin-qizlarni kamsitishning barcha shakllariga barham berish to'g'risidagi konvensiyasi (CEDAW) qoidalariga muvofiq, ma'lumotlarni to'plash va tahlil qilish metodologiyalarini ishlab chiqish va buning uchun maxsus raqamli vositalarni yaratish orqali ayollarning jamoat va ijtimoiy-iqtisodiy hayotdagi ishtiroki, gender asosidagi zo'ravonlik to'g'risidagi gender kesimida ajratib ko'rsatilgan ma'lumotlarni to'plash, tahlil qilish va muntazam monitoring qilish tizimini **takomillashtirish**.

Gender tengligining xalqaro-huquqiy asoslari

Gender tengligini ta'minlash borasida bir qator muhim xalqaro hujjatlar qabul qilingan. Jumladan, 1948-yilda qabul qilingan Inson huquqlari umumjahon deklaratsiyasi barcha insonlarning teng huquqliligini e'tirof etadi. Ayollarga nisbatan kamsitishlarning barcha shakllarini bartaraf etish to'g'risidagi konvensiya (CEDAW) esa ayollar huquqlarini himoya qilishda muhim huquqiy asos hisoblanadi.

Mazkur hujjatlar davlatlarni gender tengligini ta'minlash bo'yicha milliy siyosat ishlab chiqishga undaydi.

Gender tengligi va barqaror rivojlanish

Gender tengligi barqaror rivojlanishning ajralmas qismi hisoblanadi. Ayollarning ta'lim olishi va mehnat bozorida faol ishtirok etishi iqtisodiy samaradorlikni oshiradi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, ayollar bandligi yuqori bo'lgan mamlakatlarda ijtimoiy himoya tizimi va sog'liqni saqlash ko'rsatkichlari yaxshiroq bo'ladi.

Shuningdek, ayollarning qaror qabul qilish jarayonlaridagi ishtiroki ijtimoiy adolat va shaffoflikni kuchaytiradi.

Zamonaviy jamiyatda gender tengligi muammolari

Bugungi kunda ko'plab mamlakatlarda gender tengligiga erishishda muammolar mavjud. Jumladan, ish haqi tafovuti, siyosiy vakillikning yetarli emasligi, gender zo'ravonligi va ta'limga teng kirish imkoniyatining cheklanganligi dolzarb masalalardan hisoblanadi.

Ushbu muammolarni hal etish uchun huquqiy, institutsional va madaniy yondashuvlar uyg'unligini ta'minlash zarur.

Xalqaro tajriba va ilg'or amaliyotlar

Skandinaviya davlatlari gender tengligi borasida yetakchi hisoblanadi. Ushbu mamlakatlarda ayollarning siyosiy vakilligi yuqori bo'lib, teng ish haqi va ijtimoiy kafolatlar ta'minlangan. Bundan tashqari, ota-onalik ta'tilining teng taqsimlanishi gender balansini mustahkamlashga xizmat qilmoqda.

Xulosa o'rnida shuni aytish mumkinki, gender tengligi jamiyatning barqaror rivojlanishini ta'minlovchi muhim omil hisoblanadi. Uni ta'minlash orqali inson huquqlari, ijtimoiy adolat va iqtisodiy farovonlikka erishish mumkin. Xalqaro tajriba shuni ko'rsatadiki, gender tengligi bo'yicha izchil siyosat yuritgan davlatlar uzoq muddatli ijobiy natijalarga erishmoqda.

References:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti. "Xotin-qizlar va erkaklar uchun teng huquq hamda imkoniyatlarni kafolatlash to'g'risida"gi Qonun. — Toshkent, 2019.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti. "Gender tenglikni ta'minlash masalalarini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi Farmon va qarorlar to'plami. — Toshkent, 2020.
3. BMT (UN Women). Gender tenglik va ayollar huquqlarini ta'minlash masalalari bo'yicha qo'llanma. — Nyu-York, 2018.
4. Abdullayeva N., Karimova D. Gender pedagogikasi asoslari. — Toshkent: Fan va texnologiya, 2021.
5. UNESCO. Gender Equality in Education: Policies and Practices. — Paris, 2019.

6. Ismoilova M. Jamiyat taraqqiyotida gender tenglikning o'рни. — Toshkent: O'zbekiston, 2020.